

Wat bindt arbeidsmigranten aan Nederland? Levensloopdynamiek van tussen 1999 en 2003 gearriveerde arbeidsmigranten

Ruben van Gaalen en Govert Bijwaard

Een verhoogd arbeidsmigratieverkeer draagt bij tot het verwezenlijken van de in 2000 geformuleerde Lissabon-doelstellingen ten aanzien van economische stabiliteit en sociale samenhang. De arbeidsmigratie draagt substantieel bij aan de nationale economieën. Mede daarom onderzoeken we de kans dat tussen januari 1999 en december 2003 gearriveerde arbeidsmigranten in Nederland blijven. Vanuit de aanname dat integratie de binding met Nederland bevordert, wordt vermoed dat zowel arbeidsmarktparticipatie als partner- en ouderschap de blijfkans verhogen. Er wordt hoofdzakelijk gebruik gemaakt van longitudinale microgegevens uit het Sociaal Statistisch Bestand (SSB).

Increasing levels of labour migration is in line with the Lissabon goals, formulated in 2000 by the EU member states. In this study we investigate the likelihood that labour migrants that arrived between January 1999 and December 2003 stay in the Netherlands. From a life course perspective we argue that the likelihood to stay relates to the level of integration in the country. Integration is associated to the labour market participation and income, as well as to the partner and parental status of migrants. We apply duration models and use longitudinal data of the Social Statistical Database (SSD).

Inleiding

In 2000 heeft de Europese Raad van Lissabon een nieuw strategisch doel voor de Europese Unie gesteld. De voornaamste doelstelling is om de meest concurrerende en dynamische kenniseconomie ter wereld te worden, die in staat is tot duurzame economische groei met meer en betere banen en een hechtere sociale samenhang. Een verhoogd arbeidsmigratieverkeer zal ertoe bijdragen om deze doelstelling te verwezenlijken. Arbeidsmigranten leveren een grote bijdrage aan de nationale economieën, al vestigen deze zich vandaag de dag vaak niet permanent in het aankomstland (EC, 2004). EU-migranten hebben minder formele beperkingen om te kunnen werken en zich te vestigen in Nederland dan de klassieke arbeidsmigranten. Ze zullen ook eerder vertrekken als zich ergens anders betere kansen voordoen. Daarbij komt dat de afstand tussen Nederland en het herkomstland gemiddeld kleiner is dan bij de klassieke arbeidsmigranten uit bijvoorbeeld Marokko en Turkije.

In hedendaagse maatschappelijke debatten wordt er meestal vanuit gegaan dat immigranten permanent in Nederland zullen blijven. Dat gold immers ook voor de klassieke arbeidsmigranten uit de jaren zestig van de vorige eeuw. De recent gearriveerde immigranten, in meerderheid afkomstig uit de oude en nieuwe EU-landen, hebben een minder sterke neiging permanent in Nederland te blijven dan de klassieke immigranten (Corpeleijn 2007). Het migratiegedrag van personen hangt samen met eerdere migratiebewegingen (Van Gaalen, Ooijevaar & Bijwaard 2008). Een centrale bevinding was dat bij reëmmigranten (immigranten die Nederland weer hebben verlaten) de kans om opnieuw naar Nederland te immigreren toeneemt met de tijd die in ons land is doorgebracht. Dit hangt vermoedelijk samen met het feit dat immigranten die hier langer wonen een sterkere binding hebben met Nederland. Een langer verblijf betekent dat immigranten beter bekend zijn met de Nederlandse zeden en gewoonten, instituties en sociale regelgeving. Ze hebben meer Nederlandse vrienden, hebben wellicht een partner of zelfs een gezin. Om die binding aan Nederland beter te begrijpen is het – afgezien van de blijfduur – van groot belang wat migranten gedurende die tijd in Nederland doen. Vanuit het levensloopperspectief hangen migratiebeslissingen samen met processen rond arbeidsmarkt-participatie, maar ook rond partnerschap en ouderschap.

Migratie als onderdeel van levensloopynamiiek

Beleidsmakers en wetenschappelijk onderzoekers gebruiken in toenemende mate een levensloopbenadering. De levensloop is te begrijpen als een opeenvolging van posities die een persoon in de loop van de tijd inneemt (Liefbroer & Dykstra 2000). Er kunnen drie deeltrajecten binnen de individuele levensloop worden onderscheiden: (a) het opleidingstraject (onderwijsdeelname en diplomaverwerving), (b) het arbeidsmarkttraject (werk, zorgverlof, uitkering, uittreding), en (c) het demografische traject (partnerschap, ouderschap, migratie) (Schippers 2003). Migratie is slechts een van de levensloopprocessen.

Binnen de levensloop kunnen posities in het verleden en het heden toekomstige transitiekansen beïnvloeden (Heinz 1991). We zagen al dat als iemand in het verleden ooit eerder is gemigreerd, dit de migratiekans in het heden positief beïnvloedt. (Van Gaalen et al. 2008). Verder beïnvloeden de afzonderlijke deeltrajecten elkaar vaak wederzijds. Zo zal de arbeidsmarktpositie en het hebben van een partner of kinderen invloed kunnen hebben op migratiegedrag.

Om de samenhang binnen en tussen levensloopprocessen te onderzoeken, zijn gedetailleerde gegevens nodig over de tijdstippen waarop gebeurtenissen in de levensloop zich voordoen. Duurmodellen zijn uitermate geschikt om levensloopynamiiek te onderzoeken, omdat daarmee de verschillende aspecten van tijd en de samenhang tussen afzonderlijke processen kunnen worden gemodelleerd (Blossfeld & Rohwer, 2002).

In deze bijdrage formuleren we verwachtingen over de blijfkans van arbeidsmigranten, rekening houdend met de samenhang tussen de verschillende levenslooppromessen. Vervolgens worden de resultaten gepresenteerd van de uitkomsten van de duurmodellen.

Wat bindt arbeidsmigranten?

Arbeidsmigranten komen naar Nederland om te werken. We vermoeden dat een sterkere sociaal-economische integratie op de arbeidsmarkt de binding aan Nederland vergroot. Deze is sterker als een persoon werkt en werkervaring opbouwt. Heeft iemand een eigen zaak, dan is de binding met Nederland vermoedelijk nog sterker. Het zou echter ook kunnen zijn dat uitkeringsafhankelijkheid arbeidsmigranten juist aan Nederland bindt. Daarbij moet worden opgemerkt dat immigranten vaak nog geen recht op een uitkering hebben, of daarop in elk geval minder recht hebben, omdat ze nog geen arbeidsverleden hebben opgebouwd.

Een ander aspect is het inkomen. Wellicht vertrekken personen met een hoog inkomen juist sneller terwijl de minder succesvolle personen achterblijven. In tijden van relatief hoge werkloosheid is het waarschijnlijk lastiger werk te vinden en zal een arbeidsmigrant wellicht eerder vertrekken. Het kan echter ook zijn dat een immigrant juist langer blijft omdat hij nergens werk weet te vinden en wellicht zelfs recht heeft op een uitkering in Nederland.

We kijken ook naar de mogelijk bindende kracht van partnerschap en ouderschap. Als een immigrant alleenstaand is, dan is de kans kleiner dat hij zich blijvend vestigt. Is de immigrant getrouwd of heeft hij bijvoorbeeld schoolgaande kinderen, dan is de kans om in Nederland te blijven vermoedelijk groter.

De arbeidsmarktpositie en het inkomen, maar ook de partnerstatus en de ouderschapsstatus veranderen gedurende de levensloop. Onze gegevens stellen ons in staat de vertrekans te schatten, terwijl we rekening houden met iedere substantiële verandering in deze kenmerken die zich in de levensloop voordoet.

Data

De gegevens voor dit onderzoek komen uit het Centraal Register Vreemdelingen (CRV) van de Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND) en de Gemeentelijke Basisadministratie persoonsgegevens (GBA). De onderzochte groep betreft uitsluitend officiële arbeidsmigranten. Officiële arbeidsmigranten hebben zich door middel van inschrijving in de GBA formeel in Nederland gevestigd en zijn door de IND als arbeidsmigrant geregistreerd. Zij hebben de intentie ten minste vier maanden in Nederland te blijven. Het gecombineerde GBA/CRV-bestand bevat gegevens over alle niet-Nederlandse immigranten van 18–64 jaar die in de periode 1999–2003 naar Nederland zijn gekomen. Het onderzoek is beperkt tot de arbeidsmigranten die on-

middellijk bij aankomst aan het werk gingen. Deze arbeidsmigranten zijn tot en met december 2005 gevolgd. Op basis van de voor dit artikel gebruikte gegevens is al eerder onderzoek gedaan naar deze groep (Van Gaalen et al. 2008; Bijwaard 2005, 2007; Zorlu et al. 2004).

Bij een levensloopynische blik op de werkelijkheid van individuen horen longitudinale data en een passende methodologische aanpak. We brengen alle migratiebewegingen van tussen 1999–2003 gearriveerde arbeidsmigranten met andere processen in hun levensloop in verband, gebruikmakend van additionele gegevens uit het Sociaal Statistisch Bestand (SSB). De arbeidsmarktsituatie wordt bepaald aan de hand van de sociaal-economische categorie op maandbasis tussen januari 1999 en december 2005.

Emigratie vergt enige voorbereiding. Waarschijnlijk is de emigrant niet altijd tot aan de vertrekmaand aan het werk. Verder komt het nogal eens voor dat mensen zich niet uitschrijven en uiteindelijk ‘administratief worden afgevoerd’, zoals dat heet. Daarom hebben wij gekozen om niet de sociaal-economische categorie van de vertrekmaand te nemen als laatste positie, maar die van drie maanden voor het vertrek. Nieuw is dat we rekening houden met de levensloopynische op individueel niveau door tijdafhankelijke variabelen op te nemen. Het SSB levert naast de sociaal-economische categorie tevens gegevens over het fiscaal maandloon, de sector waarin de immigrant werkt en de burgerlijke staat. Gezinskenmerken (onder andere leeftijd jongste kind) zijn bekend per september van ieder jaar. Dit betekent dat de informatie op individueel niveau bij iedere mutatie, iedere baanwisseling, bij iedere stijging en daling van het fiscaal maandinkomen (minimaal 10 procent verschil) en bij iedere wijziging in de burgerlijke staat maandelijks wordt geactualiseerd. Bij de huishoudenskenmerken gebeurt dit één keer per jaar.

Als laatste benaderen we de werkervaring van een arbeidsmigrant door rekening te houden met baanwisselingen binnen Nederland. Deze benadering hangt sterk samen met de blijfduur. Een baanwisselaar heeft minstens twee verschillende werkkringen gehad en dat zou een voortschrijdende binding aan Nederland kunnen betekenen.

Voor de werkloosheidspercentages grijpen we terug op kwartaalcijfers. Allereerst nemen we het werkloosheidspercentage op moment van aankomst (deze blijft gelijk). Deze wordt vervolgens iedere volgende drie maanden dat een immigrant nog in Nederland verblijft geactualiseerd.

Methodologie

Als slechts peildatumgegevens beschikbaar zijn kunnen hypothesen over de eventuele samenhang tussen levensloopprocessen niet worden getest. We weten immers niets over de ontwikkeling van de verschillende levensloopprocessen. Ook in een paneldesign worden slechts momentopnames gemaakt en worden mogelijkerwijs transitie gemist. Zouden we bijvoorbeeld levensloopgegevens op twee opeen-

volgende septembermaanden waarnemen, dan weten we niet of een persoon in de tussentijd eventueel werkloos is geweest of het land kort heeft verlaten. Het SSB heeft individuele longitudinale gegevens op maandbasis beschikbaar. Willen we recht doen aan de dynamiek binnen individuele levenslopen, dan hebben we naast longitudinale gegevens passende statistische methoden nodig om deze te onderzoeken.

Voor elk van de arbeidsmigranten berekenen we de blijfduur in Nederland. Dat wil zeggen: tot ze weer emigreren, of tot het einde van de observatieperiode (31 december 2005). Op basis van deze blijfduren schatten we een model voor de vertreksnelheid. Een model voor de vertreksnelheid maakt beter gebruik van het longitudinale karakter van de gegevens dan een model voor de kans dat op een bepaald moment een migrant nog in Nederland is, zoals een logit model. Een dergelijk model kan namelijk eenvoudig kenmerken aan die gedurende het verblijf (kunnen) veranderen, zoals de sociaal-economische categorie. Daarnaast houdt een dergelijk model rekening met het feit dat de blijfduren van migranten op het einde van de observatieperiode doorlopen. Het model is het zogeheten Mixed proportional hazards model dat veronderstelt dat de vertreksnelheid uit drie componenten bestaat die met elkaar worden vermenigvuldigd (Van den Berg 2001).

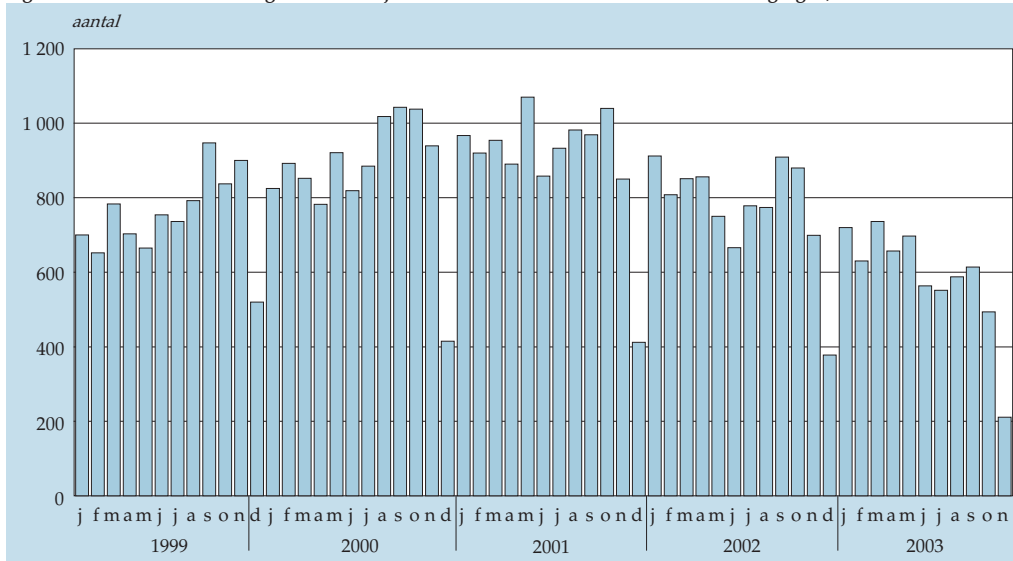
De eerste component geeft de duurzaamheid van de vertreksnelheid weer. Deze duurzaamheid is voor alle migranten gelijk en geeft aan hoe de vertreksnelheid verandert met de lengte van de blijfduur in Nederland. De tweede component geeft de invloed van de (mogelijk over de blijfduur veranderende) kenmerken van de migranten op de vertreksnelheid. De effecten zijn gepresenteerd in termen van *odds ratios* die de mate weergeven waarin de vertreksnelheid verandert bij een toename van elk kenmerk. Als de odds ratio groter is dan één, verhoogt het desbetreffende kenmerk de vertreksnelheid. De derde component corrigeert voor het weglaten van belangrijke kenmerken (omdat ze niet waargenomen worden) in het model. Zonder deze correctie zouden de andere componenten onjuist geschat worden.

Resultaten en analyses

Het gebruikte databestand bevat informatie van 46 duizend personen. We hebben ons beperkt tot die immigranten die binnenkwamen met het migratiemotief arbeid en die daadwerkelijk vrijwel direct aan het werk gingen.

Figuur 1 toont het verloop van de aantallen gearriveerde arbeidsmigranten van januari 1999 tot en met december 2003. Van de bijna 46 duizend bleven 23,7 duizend migranten (52 procent) in Nederland, 19,6 duizend migranten (43 procent) verlieten Nederland eenmaal en keerden vooralsnog niet terug, 1 209 migranten (3 procent) verlieten Nederland en keerden na enige tijd weer terug. Duizend migranten (2 procent) verlieten Nederland voor een tweede keer (vier bewegingen) en 462 migranten

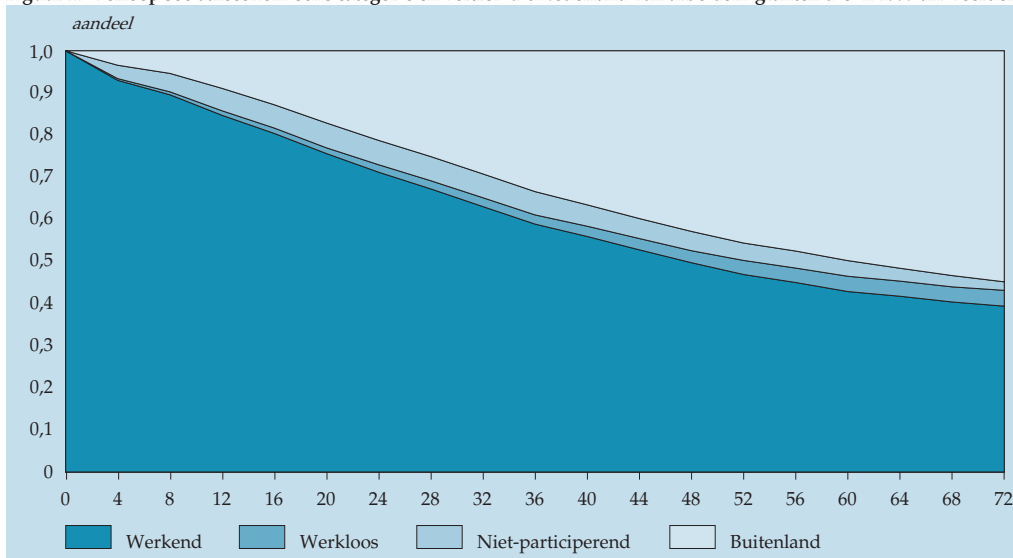
Figuur 1. Aantallen arbeidsmigranten die bij aankomst in Nederland direct aan het werk gingen, 1999–2003

Bron: CBS (SSB).

hadden meer dan vier migratiebewegingen. Het bestand bevat zo 49,4 duizend migratiebewegingen. Figuur 2 geeft het verloop van de sociaaleconomische categorie, respectievelijk de migratiestatus van de in 1999 gearriveerde arbeidsmigranten.

Figuur 2. Verloop sociaaleconomische categorie en vertrek uit Nederland van arbeidsmigranten die in 1999 arriveerden

Bron: CBS (SSB).

Omdat de 1999 cohort ook mensen omvat die bijvoorbeeld in december aankomen hebben we de migranten ten behoeve van de vergelijkbaarheid 72 maanden gevolgd. Tabel 1 geeft een beschrijving van de data. Meer dan 70 procent van de tussen 1999 en 2003 gearriveerde arbeidsmigranten was man. In het begin waren ze bijna allemaal werknemer (98 procent); 2 procent was zelfstandige. Een kwart was werkzaam in de overige zakelijke dienstverlening. Driekwart van de personen was ongehuwd en 85 procent was kinderloos, of had geen kinderen onder de 18 jaar om voor te zorgen. Gemiddeld waren de arbeidsmigranten iets ouder dan 30 jaar en meer dan 60 procent kwam uit een toenmalig EU-land.

Tabel 1
Beschrijving van de data, bij aankomst en naar blijvers en vertrekkers

	Aankomst	Blijvers	Vertrekkers
	Tussen 1999–2003	Tot 1 januari 2006	
	%		
Totaal	100	55	45
Geslacht			
Mannen	71	67	75
Vrouwen	29	33	25
Socialeconomische categorie			
Werknemer	98	88	93
Zelfstandige	2	3	1
WAO-uitkering	0	1	0
WW-uitkering	0	2	1
ABW-uitkering	0	0	0
Overige uitkering	0	1	1
Scholier/student	0	0	0
Pensioen	0	0	0
Geen inkomen uit werk/uitk.	0	4	3
Fiscaal maandinkomen			
< 1 000 euro	19	26	48
1 000–2 000 euro	32	16	10
2 000–3 000 euro	20	24	13
3 000–4 000 euro	8	12	7
4 000–5 000 euro	5	6	4
> 5 000 euro	15	16	18
Sector			
Geen werknemer	0	9	6
Landbouw	1	1	1
Delfstoffen	1	1	1
Sociale werkplaatsen	0	0	0
Ov. industrie	11	11	12
Energie- en waterl.bedr.	0	0	0
Bouwnijverheid	2	1	0
Handel	14	13	15
Horeca	5	4	5
Vervoer en communicatie	6	6	6
Fin. instellingen	4	3	4
Uitzendbureaus	12	6	9
Schoonmaakbedrijven	2	2	2
Ov. zak. dienstverlening	25	24	25

Tabel 1 (slot)
Beschrijving van de data, bij aankomst en naar blijvers en vertrekkers

	Aankomst	Blijvers	Vertrekkers
	Tussen 1999–2003	Tot 1 januari 2006	
	%		
Sector			
Openbaar bestuur	0	0	0
Onderwijs	8	8	6
Zorg	3	4	2
Cultuur	3	3	3
Onbekend	3	3	3
Partnerschap			
Ongehuwd/onbekend	74	64	74
Gehuwd	24	32	25
Gescheiden	2	3	1
Verweduwd	0	0	0
Alleenstaand	47	37	49
Samenwonend	53	63	51
Ouderschap			
Geen kind/jongste >18 jaar	85	75	82
Jongste kind < 4 jaar	9	15	11
Jongste kind 4–12 jaar	5	7	5
Jongste kind 13–18 jaar	1	3	2
Leeftijd			
18–24 jaar	18	18	18
25–29 jaar	29	29	29
30–39 jaar	35	35	35
40–49 jaar	13	13	13
50–65 jaar	5	4	5
Herkomstland			
EU-14/EVA ¹⁾	62	62	62
Marokko	1	1	0
Turkije	2	2	2
Nieuwe EU-landen ²⁾	5	7	4
Westerse landen	16	14	17
Niet-westerse landen	14	14	14

¹⁾ Frankrijk, Zwitserland, Oostenrijk, België, Denemarken, Zweden, Finland, Griekenland, Ierland, IJsland, Luxemburg, Noorwegen, Duitsland, Italië, Portugal, Spanje, Groot-Brittannië, Liechtenstein.

²⁾ Hongarije, Cyprus, Tsjechië, Slowakije, Malta, Polen, Letland, Estland, Litouwen, Slovenië.

Bron: CBS (SSB).

Het eerste dat opvalt is dat het aandeel mensen met een baan onder de vertrekkers groter is dan onder de blijvers. Dit strookt niet met de verwachting dat arbeidsmarktparticipatie de binding en dus de blijfkans vergroot. Wat het inkomen betreft, is er een duidelijk verschil tussen de vertrekkers en de blijvers. Vooral de laagverdieneren verlaten Nederland. Verder blijken partnerschap en ouderschap arbeidsmigranten aan Nederland te binden. Leeftijd en het land van herkomst schijnen weinig uit te maken.

Tabel 2
Mixed Proportional Hazard (MPH) model: Vertreksnelheid van tussen 1999 en 2003 gearriveerde arbeidsmigranten

	Allen	Mannen	Vrouwen
	<i>odds ratio</i>		
Geslacht			
Man (ref.)			
Vrouw	0,71 ³⁾		
Sociaal economische categorie			
Werknemer (ref.)			
Zelfstandige	0,19 ³⁾	0,19 ³⁾	0,18 ³⁾
WAO-uitkering	0,13 ³⁾	0,06 ³⁾	0,33 ³⁾
WW-uitkering	0,81 ²⁾	0,76 ³⁾	0,94
ABW-uitkering	0,38 ³⁾	0,43 ³⁾	0,23 ²⁾
Overige uitkering	0,64 ³⁾	0,52 ³⁾	0,92
Pensioen	0,06 ³⁾	0,04 ³⁾	0,23
Geen inkomen uit werk/uitk.	0,36 ³⁾	0,34 ³⁾	0,43 ³⁾
Fiscaal maandinkomen			
< 1000	2,00 ³⁾	2,10 ³⁾	1,79
1000–2000	1,07 ²⁾	1,10 ³⁾	1,01 ³⁾
2000–3000 (ref.)			
3000–4000	0,95	0,93 ¹⁾	1,00
4000–5000	1,05	1,00	1,25 ²⁾
> 5000	1,40 ³⁾	1,35 ³⁾	1,58 ³⁾
Sector⁴⁾			
Handel, onbekend (ref.)			
Landbouw	0,82 ¹⁾	0,81 ¹⁾	0,91
Overige industrie	0,71 ³⁾	0,70 ³⁾	0,72 ³⁾
Bouwnijverheid	0,70 ³⁾	0,67 ³⁾	0,72
Horeca	0,70 ³⁾	0,65 ³⁾	0,83 ¹⁾
Vervoer en communicatie	0,56 ³⁾	0,53 ³⁾	0,65 ³⁾
Financiële instellingen	0,57 ³⁾	0,52 ³⁾	0,72 ³⁾
Uitzendbureaus	0,99	0,95	1,06
Schoonmaakbedrijven	0,58 ³⁾	0,54 ³⁾	0,68 ³⁾
Overige zakelijke dienstverlening	0,67 ³⁾	0,65 ³⁾	0,69 ³⁾
Openbaar bestuur	0,40 ³⁾	0,34 ³⁾	0,51 ²⁾
Onderwijs	0,44 ³⁾	0,43 ³⁾	0,48 ³⁾
Zorg	0,45 ³⁾	0,40 ³⁾	0,52 ³⁾
Cultuur	0,57 ³⁾	0,54 ³⁾	0,65 ³⁾
Partnerschap			
Alleenstaand/ongehuwd (ref.)			
Gehuwd	0,549 ³⁾	0,54 ³⁾	0,53 ³⁾
Gescheiden	0,39 ³⁾	0,36 ³⁾	0,45 ³⁾
Verweduwd	0,41 ²⁾	0,59	0,29 ¹⁾
Samenwonend	0,29 ³⁾	0,33 ²⁾	0,18 ¹⁾
Ouderschap			
Geen kind of >18 jaar (ref.)			
Jongste kind < 4	1,00	1,02	0,93
Jongste kind 4–12	0,88 ²⁾	0,89 ¹⁾	0,76 ¹⁾
Jongste kind 13–18	0,79 ³⁾	0,82 ²⁾	0,57 ²⁾
Leeftijd			
18–24 jaar	0,94 ¹⁾	0,90 ³⁾	1,07
25–29 jaar	0,96	0,93 ²⁾	1,06
30–39 jaar (ref.)			
40–49 jaar	1,07 ²⁾	1,04	1,19 ²⁾
50–65 jaar	1,10 ¹⁾	1,11 ¹⁾	1,10

Tabel 2 (slot)
Mixed Proportional Hazard (MPH) model: Vertreksnelheid van tussen 1999 en 2003 gearriveerde arbeidsmigranten

	Allen	Mannen	Vrouwen
<i>odds ratio</i>			
Geschiedenis			
Geen herhaalde migratie (ref.)			
Herhaalde migratie	4,81 ³⁾	4,88 ³⁾	4,48 ³⁾
Werkervaring	0,66 ³⁾	0,67 ³⁾	0,62 ³⁾
Herkomstland			
EU-14/EVA (ref.)			
Marokko	0,78 ¹⁾	0,79	0,72
Turkije	1,85 ³⁾	2,25 ³⁾	0,67 ¹⁾
Nieuwe EU-landen	1,04	1,13 ²⁾	0,83 ¹⁾
Westerse landen	1,14 ³⁾	1,16 ³⁾	1,10 ¹⁾
Niet-westerse landen	0,99	1,01	0,92
Nationaal werkloosheidspercentage			
Op aankomstmoment	1,03 ¹⁾	1,04 ¹⁾	1,00
Op elk moment	0,83 ³⁾	0,83 ³⁾	0,83 ³⁾
Duurafhankelijkheid			
0– 6 maanden (ref.)			
6–12 maanden	1,86 ³⁾	1,86 ³⁾	1,93 ³⁾
12–18 maanden	2,36 ³⁾	2,39 ³⁾	2,39 ³⁾
18–24 maanden	3,21 ³⁾	3,35 ³⁾	3,03 ³⁾
24–30 maanden	3,18 ³⁾	3,33 ³⁾	3,06 ³⁾
30–36 maanden	4,03 ³⁾	4,41 ³⁾	3,47 ³⁾
36–42 maanden	3,70 ³⁾	4,09 ³⁾	3,25 ³⁾
42–48 maanden	4,24 ³⁾	4,68 ³⁾	3,84 ³⁾
48–54 maanden	3,80 ³⁾	4,32 ³⁾	3,27 ³⁾
54–60 maanden	3,87 ³⁾	4,65 ³⁾	2,91 ³⁾
> 60 maanden	2,71 ³⁾	3,13 ³⁾	2,36 ³⁾
N	46 000	32 700	13 300

¹⁾ Significant op 5%-niveau.

²⁾ Significant op 1%-niveau.

³⁾ Significant op 0,1%-niveau.

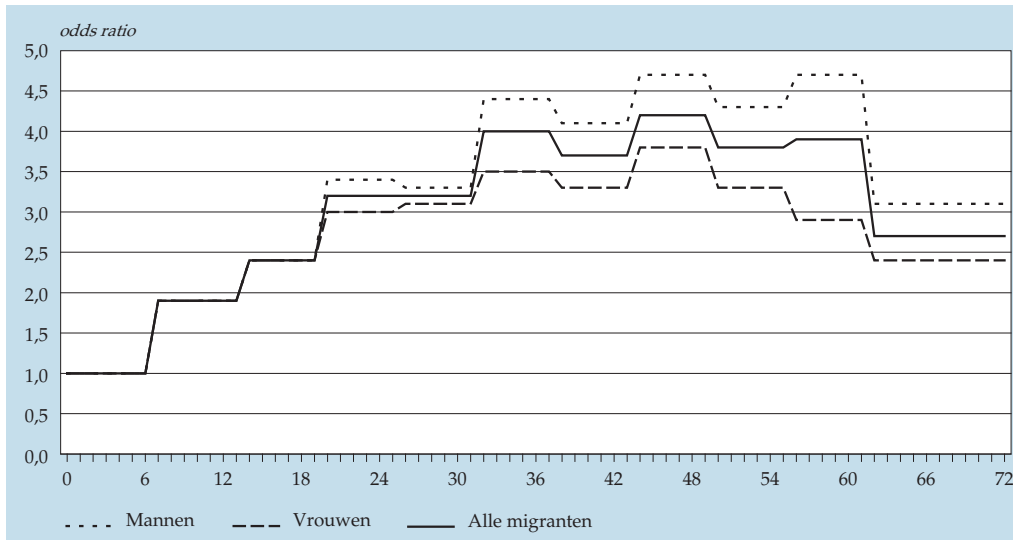
⁴⁾ In verband met zeer kleine aantallen zijn de sectoren delfstoffenwinning, energie- en waterleidingbedrijven, en sociale werkplaatsen niet in de analyses opgenomen.

Bron: CBS (SSB).

Toch is het relatieve belang van de diverse bindende factoren hier niet uit te halen. Ook zeggen deze rechte tellingen niets over de directe effecten van de verschillende factoren op de *vertreksnelheid*. Duuranalyses bieden hier soelaas.

Tabel 2 geeft de resultaten van het model voor de gehele groep en afzonderlijk voor mannen en vrouwen. We bespreken uitsluitend het volledige model en gaan in op sekseverschillen als dit inhoudelijk zinvol is. De modelschattingen zijn omgerekend naar odds ratios, die zijn te interpreteren als relatieve kansverhoudingen ten op-

Figuur 3. Duurafhankelijkheid bij vertrek van arbeidsmigranten uit Nederland tussen 1999 en 2006 in periodes van 6 maanden

Bron: CBS (SSB).

zichte van een referentiegroep. De vertreksnelheid voor vrouwen is bijvoorbeeld bijna 30 procent lager dan voor mannen.

We kijken eerst naar de basis-vertreksnelheid van alle arbeidsmigranten. Figuur 3 laat zien dat de vertreksnelheid van arbeidsmigranten geen constante in de tijd is. Deze neemt in de eerste drie jaar sterk toe, voor mannen veel meer dan voor vrouwen, om daarna te stabiliseren en weer af te nemen. Arbeidsmigranten die langer dan drie jaar in Nederland wonen en werken, zijn dus steeds beter geïntegreerd en hebben een steeds kleinere kans om het land weer te verlaten.

Het duurmodel bevestigt deels wat we uit de beschrijvende gegevens al vermoeden, al kunnen we nu veel meer gefundeerde uitspraken doen over het relatieve, directe belang van de verschillende bindende factoren.

Arbeidsmarktparticipatie

Het hebben van een baan vergroot de vertreksnelheid. Dit druist in tegen onze verwachting, dat het hebben van werk de sociaal-economische integratie en dus de blijfkans vergroot. Heeft een arbeidsmigrant een eigen bedrijf of is hij uitkeringsafhankelijk, dan is de binding met Nederland veel groter dan wanneer hij een baan heeft. Het effect van het fiscale maandinkomen is tweeledig: zowel de weinig succesvolle (laagstbetaalde) als de zeer succesvolle (topverdiener) arbeidsmigranten verlaten ons land sneller dan mensen met een gemiddeld salaris. Dit is op zich begrijpelijk: de laagstbetaalden hebben een prikkel om te gaan kijken of het ergens anders beter is. En juist de arbeidsmarkt van topverdieneren strekt zich meer over de landsgrenzen uit.

Verder blijkt dat de arbeidsmigrant Nederland minder snel verlaat als hij binnen Nederland minimaal één keer van werkgever wisselde. Ook al hadden we werkervaring dynamischer (in tijd) kunnen meten, het wisselen van baan binnen Nederland heeft duidelijk een bindend effect: het hebben van minimaal een andere werkkring hangt samen met betere integratie in Nederland.

Het blijkt dat het niveau van de werkloosheid bij binnenkomst nauwelijks effect heeft op de vertreksnelheid. Dit is eigenlijk niet zo verwonderlijk want we beperkten onze analyse tot arbeidsmigranten die meteen aan de slag gingen. Echter, de analyses laten zien dat de neiging te emigreren bij stijgende werkloosheid in Nederland afneemt. Dit is een verrassende uitkomst. Gaat het economisch slechter, dan neemt de arbeidsmarktdynamiek af en wellicht ook de migratiedynamiek. Het kan ook zijn dat in economisch mindere tijden de kans op een baan in een ander EU-land ook kleiner is.

Partnerschap en ouderschap

De duuranalyses laten duidelijk zien dat het hebben van een partner en schoolgaande kinderen bindende factoren zijn. Ongehuwde en kinderloze arbeidsmigranten verlaten Nederland veel sneller dan degenen die zijn getrouwd, samenwonen, of zijn gescheiden. De eerste migranten hoeven alleen hun eigen beslissing om te migreren te nemen, terwijl de migranten met een partner en/of kinderen gezamenlijk moeten beslissen. Daardoor zijn de laatsten immobielier.

Controlevariabelen

De migranten die in openbaar bestuur, het onderwijs of de zorg werken, hebben een sterkere binding met Nederland. En hoewel je zou verwachten dat jongere migranten mobieler zijn, vertrekken ze minder snel uit Nederland. Dit geldt met name voor mannen. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat jongeren flexibeler zijn en zich daardoor gemakkelijker aan de Nederlandse situatie aanpassen. Waarschijnlijk vertonen de jongeren meer arbeidsmobiliteit. Voor dit onderzoek hebben we dat echter niet onderzocht.

De herkomst van de migranten bepaalt ook hun migratiegedrag. Arbeidsmigranten uit Turkije (met name mannen) verlaten het land sneller. We moeten wel benadrukken dat het hier om arbeidsmigranten gaat, slechts 2 procent van de arbeidsmigranten komt uit Turkije. Het overgrote deel van de migranten uit dit land komt om gezinsredenen naar ons land. Arbeidsmigranten uit de westerse landen (afgezien van de EU-14 en de Europese Vrijhandelsassociatie, die de referentiecategorie vormen) vertrekken ook sneller. Deze migranten zijn over het algemeen hoger opgeleid en hebben daardoor ook in andere landen meer mogelijkheden.

Conclusie

Arbeidsmigranten komen heel vaak uit de ons omringende landen. Veertig procent van de sinds 1999 gearriveerde arbeidsmigranten heeft Nederland na vier jaar weer verlaten. Duuranalyses laten zien dat recent gearriveerde arbeidsmigranten die aan het werk blijven Nederland veel sneller weer verlaten dan migranten met een uitkering of zonder inkomen. Verder blijkt dat als de arbeidsmigrant binnen Nederland minimaal een keer van werkgever wisselde, deze minder snel vertrekt. Een belangrijk aspect is ook de hoogte van de inkomsten: zowel de weinig succesvolle (laagstbetaalden) als ook de zeer succesvolle (topverdieners) arbeidsmigranten verlaten Nederland sneller dan personen met een middeninkomen. Bij stijgende werkloosheid in Nederland neemt de neiging te emigreren af.

Arbeidsmigranten worden gedreven door arbeidsmotieven. Dit is goed voor het arbeidsmigratieverkeer. Maar de keuzes van arbeidsmigranten worden ook beïnvloed door andere aspecten van de levensloop. Het blijkt dat partnerschap en ouderschap bindende factoren zijn. Ongehuwde en kinderloze arbeidsmigranten verlaten Nederland veel sneller dan getrouwde, samenwonende of gescheiden migranten. Hebben arbeidsmigranten schoolgaande kinderen, dan is de kans eveneens groter dat ze in Nederland blijven.

Verder onderzoek moet meer licht werpen op de levensloopynamiëk van immigranten. Interessant zou zijn te weten of bepaalde partnerkenmerken, zoals arbeidsmarktparticipatie en herkomst, bijdragen aan de kans op retourmigratie. Ook willen we ons meer richten op immigranten met geheel andere motieven. Gezinsvormers bevinden zich bijvoorbeeld in een volledig andere positie dan arbeidsmigranten. Deze immigranten, onder wie veel vrouwen, zijn in hoge mate afhankelijk van de (nieuwe) partner. Wat gebeurt er met deze personen als het huwelijk stukloopt?

Literatuur

Bijwaard, G.E. (2005). Bijna helft immigranten geen blijvers. *Demos* 21(9), 65–69. NIDI, Den Haag.

Bijwaard, G.E. (2007). Modelling migration dynamics of immigrants: The case of the Netherlands. Discussion paper 2891, IZA.

Blossfeld, H-P. & G. Rohwer (2002). Techniques of event history modelling. New approaches to causal analysis. Lawrence Erlbaum Associates, Mahwah (2nd edition).

Corpeleijn, A. (2007). Onderzoeksnotitie: werknemers uit de nieuwe EU-lidstaten. *Tijdschrift voor Arbeidsvraagstukken* 23 (2), 177–182.

European Commission (EC) (2004). First annual report on migration and integration, Brussels.

Hartog, J. & A. Zorlu (2004). Economische effecten van immigratie: Ontwikkeling van een Databestand en eerste analyses. Working paper 2004-26, AIAS.

Heinz, W.R. (1991). Theoretical advances in life course research. Status passages and the life course. Vol.1. Deutscher Studien Verlag, Weinheim.

Muus, P. (1993). Internationale migratie naar Europa: een analyse van internationale migratie, migratiebeleid en mogelijkheden tot sturing van immigratie, met bijzondere aandacht voor de Europese Gemeenschap en Nederland. SUA, Amsterdam.

Liefbroer, A.C. & Dykstra, P.A. (2000). Levenslopen in verandering: Een studie naar ontwikkelingen in de levenslopen van Nederlanders geboren tussen 1900 en 1970, WRR Voorstudies en Achtergronden (V-107). Sdu Uitgevers, Den Haag.

Nicolaas, H., A. Sprangers, A. Zorlu, & J. Hartog (2004). Migranten: Wie komen, wie gaan terug en wie laten hun gezin overkomen? *Bevolkingstrends* 52(2), 36-42.

Schippers, J. (2003). Arbeidsmarkt en levensloop: Theorie, empirie, en beleid. In: Van de Heuvel, N., P. van der Hallen, T. Van der Lippe, & J. Schippers. *Diversiteit in levenslopen; Consequenties voor de Arbeidsmarkt*. Reed Business Information BV. Den Haag, 13-40.

Van den Berg, G. J. (2001). Duration models: Specification, identification, and multiple duration, in J. Heckman & E. Leamer (eds.). *Handbook of Econometrics, Volume V*, Chapter 55, 3381-3460. Amsterdam, North-Holland.

Van Gaalen, R, J. Ooijevaar & G. Bijwaard (2008). Eerder verblijf in Nederland vergroot kans op vertrek én terugkomst. *Bevolkingstrends* 56(1), 39-43.

Zorlu, A., J. Hartog, A. Sprangers & H. Nicolaas (2004). Retourmigratiegedrag van recente immigranten. *Economisch Statistische Berichten* 89(4440), 402-404.

Zorlu, A., J. Hartog, A. Sprangers, & H. Nicolaas (2005). De arbeidsmarktpositie van nieuwe immigranten. *Economische Statistische Berichten* 90(4451), 31-33.

Bijlage

De variabele sociaaleconomische categorie

A) De variabele sociaaleconomische categorie geeft aan tot welke sociaal-economische categorie een persoon op een peilmoment behoort. Op dit moment is deze variabele in

principe voor alle in Nederland wonende mensen op maandbasis beschikbaar van 1999 tot en met 2005.

Als eerste wordt aan personen met onderstaande kenmerken een sociaal-economische categorie toegekend:

- Personen onder de 4 jaar worden per definitie gerekend tot de categorie 'geen inkomsten'.
- Personen van 4-15 jaar tot de categorie 'scholier/student'.
- Personen van 16 en 17 jaar krijgen de sociaaleconomische categorie scholier/student toegekend als hun overige inkomsten naast een eventuele beurs kleiner zijn dan 70 procent van het minimumloon inclusief vakantiegeld. Zijn de overige inkomsten gelijk of hoger, dan zullen deze inkomsten meegenomen worden bij de bepaling van de sociaaleconomische categorie volgens de vergelijking onder B).
- Voor personen van 18 jaar en ouder die studeren geldt dezelfde uitzondering als hierboven.
- Wanneer een zelfstandige ook andere inkomsten heeft, krijgt de persoon de sociaaleconomische categorie 'zelfstandige' toegekend als zijn overige inkomsten samen kleiner zijn dan 70 procent van het minimumloon inclusief vakantiegeld. Zijn de overige inkomsten gelijk of hoger, dan zullen de andere inkomsten meegenomen worden bij de bepaling van de sociaaleconomische categorie (zie B).

B) Vervolgens wordt aan de overige personen op basis van een vergelijking van de maandinkomsten een sociaaleconomische categorie toegekend. Het hoogste bedrag is daarbij bepalend.

- Werknemer: optelsom van de maandinkomsten uit een baan als werknemer, overige arbeid en arbeid in het buitenland.
- Zelfstandige: maandinkomsten uit een baan als zelfstandige.
- Arbeidsongeschiktheidsuitkering (WAO): maandinkomsten uit een arbeidsongeschiktheidsuitkering.
- Werkloosheidsuitkering (WW): maandinkomsten uit een WW-uitkering.
- Bijstandsuitkering (ABW): maandinkomsten uit een bijstandsuitkering.
- Overige uitkering: optelsom van de maandinkomsten uit een overige uitkering en een uitkering uit het buitenland.
- Pensioen: maandinkomsten uit een pensioenuitkering.
- Scholier/student: maandinkomsten uit een beurs.
- Geen inkomsten: zonder waargenomen inkomstenbron uit werk of uitkering.

Bij gelijke maandinkomsten krijgt de persoon uit bovenstaande opsomming de eerstgenoemde categorie toegekend: 'werknemer' gaat bijvoorbeeld voor 'zelfstandige' en 'uitkering'.